

Emil Gaboriau: Akt št. 113. Roman. Poslovenil E. V. (Splošna knjižnica zv. 8.). Ljubljana 1923. Natisnila in založila Zvezna tiskarna in knjižgarna.

Ime Gaboriaujevo živi, sloves njegove knjige je že precej obledel. S tem še ne rečem, da ni bilo potreba prevajati vsaj toliko, kolikor imajo v svoji »splošni«, — v reklamski tudi — Nemci.

Dr. I. P.

Prosper Mérimée, Verne duše v vicah. Prevel Mirko Pretnar. Splošna knjižnica 17. V Ljubljani, 1923.

Vzorna romantična novela, ki kaže jasno tudi vse svojstvene lastnosti pesnika, ki je napisal »Carmen«, »Colombo« i. t. d. Prevod je vrlo čitljiv. Le zakaj je brez potrebnega uvoda. Mérimée bi utegnil pri nas vsaj zato zajemati, ker je mistificiral s srbstvom in psevdonomimom Hiacinta Maglanovića (v francoski prepiski) svoj francoski in še široki svet.

Dr. I. P.

UMETNOST.

Razstave slovenske umetnosti l. 1924. Leto se nagiblje h koncu in čas je že, da se tudi naš list ozre na umetniško produkcijo zadnje dobe in zabeleži njeno stanje, kakor se javlja po razstavah. Torišče je še vedno Jakopičev paviljon, ki ga je pred dobrim letom prevzela v upravo Narodna galerija. Tu je nastopila začetkom leta naša mlajša umetniška generacija s 5. razstavo »Kluba mladih«, koncem leta pa starejša pod vodstvom M. Jame s svojimi najnovejšimi deli. Vmes, v sredo leta je padla skupna prireditev slovenske umetnostne razstave v Hodoninu na Češkem.

Za uvod je umestnih nekaj splošnih opazk. Pomen razstav se pri nas večinoma napačno pojmuje. Res je, da imajo moderne razstave namen podajati pregled o umetniškem ustvarjanju, poglede v delavnice umetnikov, da se seznanimo z njihovimi najboljšimi ali vsaj najznačilnejšimi deli, toda to nalogo mnogo bolje lahko izpolnjujejo moderne umetnostne galerije, ki so stalne in se izpopolnjujejo z dotokom del, ki markirajo etape v razvoju posameznega umetnika in žive umetnosti sploh. Razstave, v kolikor se prirejajo smotreno v tem pravcu, so važni kulturni pojavi in gotovo velikega vzgojnega pomena za razvoj umetniškega smisla in okusa v masah. Nikakor pa ne spadajo vse razstave v to kategorijo, posebno pri nas ne, kjer ob prirejanju manjka avtoritete, ki bi brezobzirno iz trdnega vidika izbirala razstavno blago. Pomen takšne avtoritete nam je pokazala razstava češke moderne umetnosti, kjer se jasno vidi, da društvo »Mánes« idealno vrši svojo nalogo. Pri nas je predstavljal neko avtoriteto v tem oziru doslej Jakopič, ki je imel za to potrebne lastnosti: čut za kvaliteto, naj se ta javlja po ti ali oni struji, in ugled, s katerim je zmogel uveljaviti svojo sodbo. Zadnja leta se čuti v tem oziru neka nesigurnost, pogosto na škodo našemu ugledu, navadno pa na škodo umetnosti, do katere postaja publika še bolj neorientirana kakor je bila. Tako se je n. pr. zgodilo, da

so pri jugoslovanski razstavi v Beogradu odločali o sprejemu del klubi, katerih nekateri so se ad hoc ustanovili samo, da so si taki, ki bi sicer ne prišli nikjer v poštev, priborili dostop na razstavo. Podobno je bilo s slovensko razstavo v Hodoninu, kjer je vsled tega trpel ugled slovenske umetnosti in so nam morali češki listi povedati, da gotove skupine niso spadale nanjo, in kritiki pisali, da napravijo uslugo dotičnim, o katerih molčijo. Razume se, da odločilni krogi sami bridko občutijo to dejstvo, posebno odkar si Udruženje jugosl. umetnikov v Ljubljani ni moglo priboriti arbitražne avtoritete in razločiti zrno od plev z ustanovitvijo neke vrste umetniškega senata. Nemoč klubovskih organizacij pa bo trajala vse dotlej, dokler ne prenehajo biti zbirališča raznorodnih elementov po umetniškem stremljenju, posebno pa po kvaliteti in znanju, in dokler se ne najde skupina z jasnim programom, ki ga bo brezobzirno zasledovala, in ji bo umetnost več kot veliko število članov ter kvaliteta ustvarjenega več kakor pripadništvo temu ali onemu umetniškemu naziranju. Gotovi znaki kažejo na to, da po vseh ponesrečenih poskusih, po zgledu sličnih ustanov drugod sedaj pri nas Narodna galerija zasleduje cilj ustvaritve takega avtoritativnega središča, kateremu bo interes ugleda narodne kulture nad vsem drugim. Odkar je prevzela upravo Jakopičevega paviljona, čutimo, da ima pred očmi jasen cilj, njene prireditve so dobro pripravljene in paralelno z njimi gre delo prosvete občinstva. Ali se bo galeriji posrečilo doseči, kar namerava, ne vemo, vemo pa za gotovo, da je v interesu naše umetniške kulture in tudi umetnikov, da se obnese.

Naj sledi kratek pregled glavnih letošnjih razstav.

V. razstava »Kluba mladih«. Udeležili so se je: Brata France in Tone Kralj, brata Drago in Nande Vidmar, Veno Pilon, Lojze Spazzapan, Franc Stiplovšek, I. Napotnik, Valentin Kos, Marjan Mušič, M. Oražem, M. Serajnik, B. Vavpotič in Franc Zupan. Bil je to prvi skupni nastop članov kluba in priznati moramo, da se ni obnesel princip, da morajo biti vsi zastopani, temveč je bilo čisto jasno, da bi bila omejitev na glavne zastopnike mogla prireditvi samo koristiti. Brata Kralja, Vidmarja, Pilon, Stiplovšek, Napotnik in Zupan bi bili zadostovali, če Napotnik sploh spada v to družbo; toda Pilon bi bil moral tudi res nastopiti, ne pa samo s par starimi stvarmi, samo radi popolnosti števila; še bolj velja to o Spazzapanu. Kar je torej razstava nudila prireditve vrednega in pomembnega, se omejuje na dela Kraljev, Vidmarjev, Stiplovška in Zupana. Brata Kralja sta to pot posegla nekoliko nazaj in pokazala poleg novih tudi nekaj starejših, iz razstav že znanih del, kakor bi sama hotela markirati smer, v kateri se razvijata. France je izmed slik razstavil samo Magdaleno, ki bi jo najboljše lahko označili kot grozo razočaranja in spoznanja zla v svetu in zgodovini človeštva. To delo je gotovo markantno tako v Francetovem formalnem razvoju kakor v razvoju umetniškega

izraza za gotova duševna stanja in doživljanja, ki bi jih rad podajal namesto realističnih dogajanj in doživljanj. V ti smeri gredo tudi njegove plastike, zraven pa se razvija njegovo pojmovanje forme, ki je velikopotezna, kubično konstruktivna, a ker si poleg dane anatomske resničnosti ustvarja lastno, pogosto neprijetno dirne. Karakterističen je v tem oziru sv. Krištof Tonetov, ki v tem delu stopa pot za bratom. France je na tem potu prišel že dalje, kakor pričata Kristus pridigar in Madona. Njemu je forma samo še izraz in podčrtanje dane geste; Kristus pridigar je jak v gibu in izrazu govorečih ust, a neizmerno mil in blag v gesti roke, ki spremlja njegovo besedo; Madona iz oznanjenja je samo doživetje skrivnosti vizionarnega dogodka, skoro breztelesna izražača iz debela, pokorno k prsim pritisnjena roka in prekrasna, vdano na stran nagnjena dekliška glava, katere velike oči so zatopljene v čudo. Razen teh del je razstavil France dobro realistično študijo po materi I. C. in skupino poetično zamišljenih, gladko izdelanih plaket. — Tudi Tone je posegel nazaj in razstavil od starejših del Strte klase, Zadnjo večerjo in Usmiljenega samaritanca. Središče razstave pa je tvorilo originalno njegovo delo Pasijon. Umetnik sam je nazval to svojo ustvaritev oltar. Središče kompozicije in ideje tvori trpeči Kristus, pojmovan čisto vizionarno, brez križa: skrivljeno telo kot da težko visi na križu, obešeno za roke, raste pred Teboj, na njem pa glava, polna trpečega izraza, in navzgor štrleče roke, katerih prsti so skrčeni v bolesti, a se zdi, da darujejo ali rote. Ozadje pa tvori deset trikotnikov, ki v ploskem reliefu simbolično predstavljajo glavne momente pasijona od triumfalnega vstopa v Jeruzalem do zmagošnjega povratka v nebo, do vnebohoda v tile vrsti: Kristusov vohod v Jeruzalem (oljna nedelja), zadnja večerja, Oljska gora, Judova izdaja, bičanje, Veronikin potni prt, kronanje s trnjem, žalostna Mati božja, križanje, vnebohod.

Brata Vidmarja sta razstavila lesoreze in oljnate slike. Dosedaj sta še v polnem razvoju, a priznati jima moramo, da njihove v masah zgrajene pokrajine tako po svoji koloristični strani, kakor po svoji kompozitorni obetajo, da utegneta postati interpreti značilnih potez naše pokrajine.

Stiplovšek je razstavil v prvi vrsti lesoreze po arhitektonskih motivih, iz katerih je medtem nastal prvi njegov album Stari Maribor. Zupan odkriva neprestano interesantne motive v naravi in mu moramo priznati, da ima oko izvežbano za monumentalnost in vizionarno svojstvenost svojih motivov, v obdelavi pa pogosto odpove in ne zadovolji.

Slovenske razstave v Hodoninu so se udeležile organizacije slovenskih umetnikov, ki tudi v polni meri same nosijo odgovornost zato, kako smo se predstavili Čehom. Vsak klub je bil samostojen sodnik in tako se je zgodilo, da so se firme za nastop tudi to pot ustanavljale takorekoč ad hoc, samo da si tudi nepoklicani priboré dostop do razstave in so v Hodoninu razstavljali celo taki

slovenski umetniki, ki jih kronika naših razstav sploh ne pozna, in se je češka kritika čudila, kako sploh nastopajo kot umetniki. Dostojno zastopau in s primerno samokritiko izbran je bil edino Klub mladih, ki je na ti razstavi odnesel neoporečno moralno zmago. Vsa kritika mu je posvečala največjo pozornost. Celo solidni Matija Jama, ki je z Dolinarjem in še par drugimi izjemami edini še spadal na to razstavo, je ostal nekoliko v ozadju. Pod firmo Kluba mladih so nastopili: Božidar Jakac z lepo zbirko svoje grafike in oljnatim portretom norveškega komponista Saeverunda; Tine Kos z vrsto plaket; France Kralj je razstavil ciklus slik in kipov iz zadnje dobe (Magdalena, Oljska gora, Sne-manje s križa, Oznanjenje); plastike: Umetnik, Tužna prošnja, Brezmadežna, Kristus pridigar; vrsto plaket v lesu, knjigo kralj Matjaž in par drugih stvari; Tone Kralj poleg drugega slike: Zadnja večerja, Samaritan, Revolucija, Borba z elementom in Strto klasje; kipe: sv. Krištof, Glad in Pasijon ter ciklus ujedkovin Življenje; Ivan Napotnik dva kipea; Veno Pilon, žal, same, četudi značilne ujedkovine; Lojze Spazzapan je bil zastopan s tremi rizbami (ta dva bi bila zaslužila popolnejšo sliko svojega dela!); Fr. Stiplovšek je bil z lesorezi dobro označen; brata Nande in Drago Vidmar s pokrajinskimi slikami in lesorezi dobro zastopana; prav tako Fr. Zupan s svojimi akvareli. Brez organizacijske firme sta nastopila Lojze Dolinar in M. Jama; prvi primerno karakteriziran z izborom manjših plastik, drugi številčno skoro malo preveč, četudi je podal izbor svojih razmeroma najboljših del: pretežno pokrajinske slike iz zadnje dobe iz Ljubljane in okolice ter Beograda pa tudi nekaj starejših, posebno iz Holandske. Pod firmo kluba »Grohar« v Mariboru so nastopili Egon Baumgartner, Anton Gvaje, P. Peteln (dva lesoreza) ter Avgusta in Henrika Šantel. Kot Klub slobodnih v Mariboru so razstavili Viktor Cotič, Ivan Karlovič Janovský in Ljudmila Kleinmondova-Janovska. Strokovno udruženje jugoslov. oblikujočih umetnikov v področju Slovenije v Ljubljani pa je dalo svojo firmo sledečim: Jos. M. Gorup, Drago Vahtar, Franc Ropret, Franc Klemenčič, Rudolf Marčič (Primorske pokrajine), France Podrekar, Saša Šantel (Pogled na Ljubljano in Partija iz Kamniških planin) in Anica Sodnik-Zupančeva (pokrajinski akvareli). — Kot reprezentativna prireditelj slovenske umetnosti v tujini je bila ta razstava ponesrečena. Dokaz zato, kako površno je bila pripravljena, je tudi katalog, kjer mrgoli napačnih prestav v češčino (n. pr. v gledališču — v hledišti; zadnja večerja — pozdni večer; pot v gozdu — pod hvozdem; risba — rezba itd.). Razen mladih, Jame in Dolinarja bi bilo najboljše, da so vsi ostali doma. Kako naj se prirejajo slične razstave, za to nam je mogla biti zgled razstava češke upodabljaajoče umetnosti v Ljubljani, ki jo je s sodelovanjem Narodne galerije priredilo društvo upodabljaajočih umetnikov »Mánes« iz Prage. Razstava je nudila

pregled razvoja češke upodabljajoče umetnosti vseh strok, slikarstva, kiparstva, grafike in arhitekture, kakor se zrcali v delih živečih članov društva »Mánes«. To društvo si je znalo priboriti prepotrebno avtoriteto v umetniških zadevah in združiti v sebi toliko odličnih zastopnikov češke umetnosti, da nudi razstava njegovih članov res pogled v snovanje češke umetnosti sploh. Na drugi strani pa so dela predstavljala velezanimivo razvojno vrsto, ki gre paralelno umetniškemu razvoju na zapadu, posebno v Franciji od impresionizma naprej, in smo dobili obenem pri nas prvič pogled v razvoj zapadno-evropske umetnosti od konca XIX. stol. dalje. Ta prilika je bila za vzgojo našega občinstva velevažna, saj je bil naši publiki razvoj od impresionizma do ekspresionizma, kubizma, konstruktivizma in primitivizma popolnoma tuj. Razstava je prav poučno ilustrirala logiko razvoja moderne umetnosti, pokazala je, da se razvoj vseh strok vrši po istih zakonih, glede češke umetnosti posebej pa, da se je njen razvoj vršil pod neposrednim vplivom francoske umetnosti (z izjemo arhitekture) z zavedno izločitvijo sicer najbližjega nemškega miljeja, da je češka duša po svoje reagirala na francoske vplive, in impresionizma, ki je za francosko umetnost tako značilen, ni doživela v njegovem bistvu, pač pa se veliko bolj odzivala na literarno nadahnjene ali realistično razpoložene smeri. Razstava je pokazala dalje, kako visoko stoji češka umetnost v tehničnem oziru in kako velik povprečni nivo je dosegla. Glavni umetniki, zastopani na nji, so bili slikarji: Beneš V., Boettinger H., Filla Emil, Koníček O., Kubín J. K., Muzika Fr., Nejedlý O., Preisler J., Slavíček J., Šimon T. E., Špála V., Švabinský M. in Trampota J.; kiparji: Beneš L., Dvořák K., Gutfreund O., Horeje J., Kafka B., Mařátka J., Španíel O. (uspel portret arhitekta J. Plečnika) in Štursa J.; grafiki Konůpek J., Kremlíčka R., Rambousek J., Silovský Vl., Stretti V., Stretti-Zamponi J., Šimon T. F., Švabinský M. in Vik K.; ter arhitekti: Gočar J., Janák P., Kalous J., Machoň Z. in Novotný O. — V arhitekturnem oddelku je stal portret našega arhitekta J. Plečnika kot dokaz češke pozornosti napram nam; Plečnik je poleg umrlega Kotěre glavni učitelj moderne češke arhitekture, kjer uživa brezpogojen ugled. Razstava je bila tudi v publicističnem oziru primerno pripravljena, znani umetnostni zgodovinar dr. A. Matějček je napisal informativen uvod h katalogu, Zbornik za umetnostno zgodovino pa ji je posvetil bogato ilustrirano številko.

Kot protiutež razstave mladih začetkom leta, se je vršila koncem leta **razstava starejših**, ki je pokazala, kaj se vrši na drugem polu živeče slovenske umetnosti. Popolnosti si ni vzela za program, omogočila pa je le vpogled v delavnico nekaterih glavnih predstavnikov takozvanega slovenskega impresionizma. Pozna se ji, da ni imela namena biti reprezentativna, ampak v prvi vrsti opozoriti publiko na umetnike in njihova dela, čemur je dal izraza R. Jakopič v trpkih uvodnih

besedah h katalogu. Razstavo je aranžiral Matija Jama, ki se po svojem povratku v domovino v delu in propagandi izredno žilavo udeležuje. Razstavili so Karolina Bulovčeva (kipar), Jakopič R., Jama M., G. A. Kos, Klemenčič Fr., Kobilca Ivana, Napotnik I. (kipar), Anica Sodnik-Zupančeva, Šantel Saša, Vavpotič Ivan, Vavpotič Bruno, Vesel Ferdo, Zajec Ivan (kipar) in Zupan Franc. Razstava, ki nima namena propagirati umetniških vidikov, nudi veliko solidnih del, poleg novih tudi veliko starejših, ki so nam že znana iz prejšnjih razstav. Zanimajo nas posebno dela glavnih predstaviteljev, ki so se ndeležili te razstave, Jakopiča, Jame in Vesela, ki jih vse odlikuje izrazit osebni značaj tako v pojmovanju umetnosti kakor v podajanju, ki so dozoreli v svojih sredstvih in imajo jasen ideal pred očmi, ki ga, kakor tudi ta razstava dokazuje, neumorno zasledujejo. Jakopič je razstavil poleg že znanega Kamnitnika in Sipin vrsto ljubljanskih motivov (ob Gradašci, Posavje I, II, Trnovski pristan [zima], Križanska cerkev, Krakovski vrtovi) ter posebno velezanimivo skupino slik Orači, Ob košnji in Povratek od košnje I, II. Ta dela so dokaz, da mu je ideal, ki ga je formuliral svoj čas s sv. Janezom Krstnikom, še vedno vodiven in bi imeli v ti smeri, ako bi mu bila sreča mila, pričakovati one dovršene umotvore, o katerih nerojenih tako trpko govori v uvodu h katalogu. — Jama napram svoji zadnji razstavi ni podal nič bistveno novega, pač pa celo vrsto javnosti dosedaj še ne znanih novih del, večinoma pokrajin, ki jih odlikuje rutinirana obdelava, čeprav podajajo v bistvu samo variacije nekotlikih atmosferskih razpoloženj, apliciranih na različne predmetne motive. Motivov je največ iz Ljubljane in njene okolice in iz Beograda. Razstavljen je tudi lastni portret v polni solnčni razsvetljavi in vrsta portretnih študij v različnih osvetljavah. — Vesel je razstavil par zanj zelo karakterističnih, čisto impresionistično pojmovanih dolenjskih pokrajin, tihožitij itd.; najbolj pa smo veseli njegove »Svetnice«, ki je čisto literarno, a za Vesela značilno podana apoteoza lepega slovenskega dekliškega obraza; svetnica to sicer ni, je pa globoko in domače občuten liričen spev v barvi in nedolžno lepoto mladega dekliškega obličja.

In rezultat letošnjega umetniškega leta?

Položaj zadnjih let se pravzaprav ni prav nič izpremenil. Dve skupini si stojita nasproti: starejši rod s svojim jedrom v impresionistih, oborožen z rafiniranimi izraznimi sredstvi in v dvajsetletnem delu utemeljeno tradicijo, in mlajši, ki bi brez bratov Kraljev, Jakea in Pilona ne bil neobičajne pozornosti vreden. Ta se energično bori za priznanje, oba pa tare enaka mizerija, ki se je v zadnjem letu le še stopnjevala. Naša danes odločivna in v življenju edino tehtna denarna javnost gre o vsaki priliki preko umetnosti (vsaj domače) na dnevni red. Zidale so se velike stavbe kipar in slikar bi bila poleg arhitekta lahko pokazala na njih svoje zmožnosti in ustvarila kaj večjega in trajnejšega kakor so prenosne umetnine, ki nam jih kažejo razstave, a ne čujemo, da

bi ju bili kje v večjem obsegu zaposlili. In vendar bi prvi predstavniki starejše in mlajše umetniške struje zaslužili, da postavijo spomenike svojemu znanju in talentu in svoji generaciji. Tam, kjer umetnost ustvarja samo za muzej in galerijo, je to dokaz kulturne nedozorelosti družbe, v kateri nastopa. Bojim se, da si dajemo s tem pečat kulturne zaostalosti, prav gotovo pa je, da se medsebojno premalo spoštujemo. Frst.

Dr. Josip Mal, **Zgodovina umetnosti pri Slovencih, Hrvatih in Srbih**. Ljubljana, 1924. Narodna galerija. 8°, str. 142, 69 slik na prilogi.

Intenzivno znanstveno delo zadnjih let je zbudilo splošno zanimanje v izobražencih, ki se dotlej niso mnogo pečali z duševno posestjo lastnega naroda. Posredovalno vlogo med pridobitvami znanosti in zanimanjem publike, ki potrebuje za svojo stopnjo poljudno pisanih del, je prevzela informativna literatura, ki postaja tudi pri nas precej vsestranska in je namenjena v enaki meri domovini, kot tujini. Malova knjiga »Zgodovina umetnosti pri Slovencih, Hrvatih in Srbih« je nastala iz potreb našega časa, ki hoče zanesljivega pouka na podlagi današnjega stanja v raziskovanju. Za slovensko upodablajočo umetnost je napisal F. Stelè svoj »Oris zgodovine umetnosti«, ki se peča s snovjo idejno-razvojno po osebnih vidikih in predstavlja dragocen idejni prispevek, prav zato pa ne more postati popularna knjiga. Za hrvatsko in srbsko umetnost pogrešamo zgodovinski pregled popolnoma, potreben pa je bil že zdavnaj. Mal je torej zasnoval koristno delo, ko je v eni knjigi združil zgodovino umetnosti pri vseh jugoslovanskih narodih.

Avtor je obdelal vso snov, ki jo nudi teritorij današnje države, oziral se je tudi na umetnostne spomenike, ki so nastali na naši zemlji izven današnjih državnih meja. Po splošnih kulturnih vplivih, pod katerimi je rasla naša upodablajoča umetnost, je razdelil knjigo na štiri glavne odstavke: Slovenijo, Hrvatsko, Dalmacijo z Istro in Srbijo z Bosno ter popisuje v okviru teh poglavij arhitekturo, plastiko in slikarstvo z grafiko. Ker je snov obdelana kolikor mogoče na kratko, tako da podaja le važne ugotovitve in podatke, je pridelal avtor vsakemu poglavju seznam važnejše literature za one bralce, ki žele podrobnejšega studija. Pravilno je, da avtor svojega dela časovno ni omejil, da zasleduje vse panoge upodablajoče umetnosti do današnjega dne in skuša biti vsem dobam enako pravičen. Tako je nastala neobičajno vestno sestavljena knjiga, ki lahko služi vsakemu izobražencu kot učbenik zgodovine domače umetnosti. Avtor s svojim objektivnim, ne prekrepijim jezikom črta bujne kontraste umetnostne preteklosti, ki se je gibala na južnoslovanskih tleh med ekstremi severa, Italije in Vzhoda. Podlaga za njegovo delo so mu bila, v seznamu literature navedena, domača in tuja znanstvena raziskavanja in se je posebno oziral na novejšo pridobitve. Narodna galerija je knjigo opremila z nenavadno skrbnostjo. Format ustreza resnosti vsebine, tisk je jasen in tudi marginalne note dosežajo svoj namen. Ilustrativni del je seveda moral — z ozirom

na ogromno opisano snov — ostati torzo. V poštvo so prišli le izbrani in posebno značilni vzorci do konca XIV. stol. Knjiga, ki je izšla kot prvi zvezek zasnovane »Knjižnice Narodne galerije«, ustreza svojem namenu učbenika v polni meri in tvori koristen uvod za poznejše izdaje Narodne galerije.

Fr. Mesesnel.

Jos. Ribičič: **Kraljica palčkov**. »V kraljestvu palčkov«, 2. del. Uglasbil Marij Kogoj, lesoreze izdelal Avgust Černigoj. Založilo v proslavo svoje petdesetletnice »Goriško učiteljsko društvo« 1873—1923. Natisnila tiskarna »Edinost« v Trstu 1923.

Ne navajam te knjige radi njene literarne vsebine, ampak le radi njene opreme, s katero se je uvedel kot ilustrator Avgust Černigoj. Pa tudi ne toliko radi njega samega, ki je po svoji umetnosti še v polnem razvoju, da še več, iskanju, ampak za to, da izrazim svoje veselje nad kulturnim pokretom med primorskimi rojaki. Vse znake mladosti nosi ta na sebi — saj ga ustvarja po večini mladina, ker so starejši kulturni delavci odšli v Jugoslavijo — in v tem je tudi njegova prednost. S kako težavo se n. pr. pri nas uveljavi mlad umetnik, kako kritično motrimo vsako njegovo delo, kako čutimo pogosto, da leži nad našo sodbo in jo omejuje tradicija ter po nji že udomačen, vsestransko izbrušen izrazni značaj. Onstran meje pa se mi zdi, če pogledam publikacije, da veje ravno glede oblikovne umetnosti čisto drug veter. Deloma je to pač posledica pripojitve italijanskemu kulturnemu ozračju, kjer vlada neoporečno večja možnost individualnega razmaha. Nemško ozračje, v katerem smo živeli prej mi, ki še sedaj pri nas prav aktivno sodeluje, je temu naravnost nasprotno. Vse je opredeljeno, vse klasificirano v zrelo in nezrelo in ne prikoplješ se kmalu do priznanja. Poleg tega smo pa še provinca, tudi danes še in bomo še dolgo. Tam zunaj se mi zdi, da kljub neznosnemu narodnemu in političnemu pritisku ljudje globlje dihaajo in širje gledajo — vsaj inteligentni del. Mogoče pa, da je ravno ta pritisk deloma vzrok, da so bolj svobodne druge sile.

Poglejmo samo na opremo literarnih proizvodov zadnjih let tam doli, pa bomo videli, v čem je ta prijetna razlika med tu in tam. Pri nas imamo zadnja leta pravzaprav samo eno tudi umetniško široko zasnovano podjetje, Erjavec-Fleretove Izbrane spise za mladino, ki jih izdaja Učiteljska tiskarna.

Ne bom odrekal tem izdajam splošno nadporečnega okusa v opremi, a vseeno bi vprašal, kje je ostal ustvarjajoči duh slovenskega umetnika, kaj so nam vse te ilustracije dosedaj nudile, s čim so nas obogatile? Uredniki so si zamislili pač lepó popolno galerijo slovenskih ilustratorjev in kot zrcalo zmognosti sodelujočih bo zbirka res dragocen dokument, ne bo pa reprezentativni dokument umetniške potence sedanje slovenske generacije. Poglejte samo imena, pa boste videli, da se res sami sebe bojimo. Edina potenca med njimi je Vavpotič, pričakovali smo še Stiplovška, a tudi ta je razočaral, ker ni ustvarjal s srcem.